

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонович С.А., Декоративно-прикладне мистецтво / С.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1999. – 167 с.
2. Українське народознавство: Навчальний посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 379 с.
3. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Д.І. Дорошенко Львів: Світ, 1991. – 300 с.

*Катерина Сердюк
(Полтава, Україна)*

ІСТОРІЯ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ

Історія народної вишивки в Україні іде коренями в глибину століть. Дані археологічних розкопок і свідчення мандрівників і літописців підтверджують, що вишивання як вид мистецтва в Україні існує з незапам'ятних часів. Вишивкою, за свідченням Геродота, був прикрашений одяг скіфів. Знайдені на Черкащині срібні бляшки з фігурками чоловіків, датовані VI ст., при дослідженнях показали ідентичність не тільки одягові, але і вишивці українського народного костюма XVIII–XIX ст. Арабський мандрівник X ст. у своїх розповідях про русів згадує, що вони носили вишитий одяг. На жаль, пам'ятники української вишивки збереглися тільки за останні кілька століть, але і цього досить, щоб з'ясувати, що елементи символіки орнаментів української вишивки збігаються з орнаментами, що прикрашали посуд давніх жителів території України періоду неоліту, трипільської культури.

Історія вишиванки, техніка та способи її виконання є всесвітньо відомим видом мистецтва та художньою творчістю нашого народу. Це було і залишається ґрунтом для спілкування різних поколінь. Невичерпне джерело пізнання історії, звідки походять витoki мистецтва. Наші предки залишили нам у спадок величезне багатство, і ми зобов'язані не тільки не втратити ці безцінні скарби, а й примножити їх кількість та передати у спадок нашим нащадкам.

Яскраві візерунки, що стеляться оксамитовим килимом барвистих трав і квітів, з яких нам посміхаються жар-птиці та вигадливі півні – все це створює неповторний, самобутній народний скарб українського народу – вишиванку. Коли саме історія вишиванки бере початок, достовірно не відомо. Її виникнення та розвиток відбувались поступово, вбираючи в себе різноманітні елементи візерунків, орнаментів, які символізували світосприйняття та вірування наших предків. Особливе шанобливе ставлення нашими предками до вишиванки пояснювалось не лише тим, що вона відрізнялась неймовірною красою, а й тим, що вона була оберегом людини, яка захищала від нечистої сили та бід.

Вишиванка зроблена руками люблячої матері або дівчини, наділяла

неймовірним приливом бадьорості та енергії. Не дарма, перед весіллям, наречена повинна була вишити сорочки своєму коханому та майбутнім батькам. Хоча весільна сорочка і надягалась лише раз в житті, але береглася вона до останніх днів. Історія вишивки та її розвитку зберігає в собі ознаки та особливості різних епох, що є важливим джерелом вивчення соціальної структури населення, його етнічної історії та естетичних поглядів та уявлень.

Орнаменти, візерунки, гама кольорів суттєво відрізнялись локально. Для кожного регіону України були характерні свої певні особливості вишивання сорочок. Відповідно з історією вишиванки, на західній частині країни вишивки робились вовняними нитками у поєднанні із згущеними стібками. Використовувались також різноманітні візерунки, майстрині не боялись експериментувати та нагромаджувати кольорами. Окрім звичайних рослинних та геометричних орнаментів, вишивали гладдю або дрібним хрестиком бісером, золотими чи срібними нитками, шовком – зооморфні малюнки. Сьогодні, спостерігається велика зацікавленість суспільства до фольклорних традицій, музики, серед яких особливу увагу приділяють історії вишиванки, способам її виготовлення тощо. Людська індивідуальність шукає шляхів творчого самовираження, а що, як не художній геній народу, дає для цього невичерпну кількість можливостей. Вишивання є найвідомішим та найулюбленішим видом прикладного мистецтва, який з давніх давен використовувався для прикрашання одягу, а саме чоловічих та жіночих сорочок, суконь, фартухів, також речей побутового вжитку – серветок, рушників, скатертин тощо. Вишиванка є символом українського народу. Де б ви не знаходились, побачивши вишиту сорочку, на згадку приходять лише одна думка – щедра, родюча українська земля, та неймовірно багатий душею та творчістю український народ.

Вишивкам Київщини властивий рослинно-геометризований орнамент зі стилізованими гронами винограду, кольором хмелю чи восьмипелюстковими розетками, ромбами, квадратами. Основні кольори вишивок Київщини – білий, коралово-червоний, відтінений чорний. Основним матеріалом для вишивки на центральній Україні були червоні та сині кручені бавовняні нитки «заполоч». Заполоч – це кольорові бавовняні нитки для вишивання. Заполоч привозили через Крим зі сходу. Пізніше почали використовувати інші сині нитки, які швидко линяли і тому синій колір заполочі був замінений на поч. ХХ ст. чорними нитками.

Сорочки Київщини та західної Полтавщини були з низьким комірцем-стійкою та широкими прямими рукавами, інколи призбираними в манжет. Біля шиї сорочки мали дві петлі, в які просилявся чорний шовковий шнурок або червона шовкова стрічка, які називали застіжкою. Комірець завжди був вишитий: сірими нитками (переважно в старших) або червоною та синьою заполочтю. Пазуха та кінці рукавів, якщо вони були не призбрані, також вишивались. Чоловічі від жіночих узорів досить часто відрізнялись. Для комірця, рукавів, пазухи були окремі узори. На Київщині вишивання було розвиненіше.

Існували такі назви візерунків на комірах: рожевий, човниками, настилування, човники з попинами, проскурочки, човники з крильцями, кривоніг, пупчики. На рукавах була мережка з ляхівкою. Старші люди мали сорочки вишиті або тільки на комірці або ще невеликими мережками на пазусі, на рукавах сірого кольору; заповоч в невеликій кількості була тільки на комірцях. Іншого крою сорочки були з відкладними комірцями, мали багато складок біля шиї і не вишивались, або зрідка тільки комірець. Біля кисті рукав збирався на нитку і пришивався манжет – чехли. У західному Поділлі і на Поліссі сорочки носили поверх штанів. (За описом Павла Чубинського 1870 р.)

Жіночі сорочки Київщини та Полтавщини вишивались синіми та червоними бавовняними нитками. Візерунки вишивки на полицах називались: книші, ціле хрещате, кривоніг, простий кривоніг, половина кривоногу, цілий кривоніг, цимбали, половина цимбалів, цимбалики, метелики, човники з вирізуванням, човники з крильцями, хмелик рожевий, хмелик коло шнурочка, хмелик чорнобривцями, хмелик лапками, хмелик молоточками, павучки, чорнобривці, цілі огірки, повна рожа, головатий хміль, реберця, горли, ламані хрести, косиці, павичі, раки, цілі починки, дубові листки. На комірцях: скраклі, огірки, хрестики, чорнобривці, рачки щиплені. На підтачці: чорнобривці, хмелик, паслин, реп'яшки (чоловічі сорочки мали ці узорі на пазусі). Старші жінки рідко прикрашали сорочки кольоровою заповоччю, а мали дуже часто вирізування (сірими нитками) на рукавах. Пазухи і комірці не вишивалися. На Поділлі сорочки були зашиті на рукавах суцільною широкою смугою, на Підляшші та Поліссі сорочки мали відкладний комірець та не мали вишивок ні на рукавах, ні на подолі. На Поділлі крім червоного і синього вишивали також ще й жовтим, голубим, зеленим та ін. кольорами. Шиття заповоччю називалось мережкою, шиття сірими нитками вирізуванням. Поділ сорочки вишивався сірими нитками широкою смугою і називався лиштвою. (За описом Павла Чубинського 1870 р.)

Техніка вишивання Харківської області має дуже багато спільного з формами вишивки, що установилися в центральних областях України, але їй властиві і зовсім своєрідні поліхромні орнаменти, створювані напівхрестиком або хрестиком. Ці орнаменти вишивають переважно грубою ниткою, внаслідок чого візерунки створюють враження рельєфних.

Отже, історія має продовження і в наш час.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонович С.А., Декоративно-прикладне мистецтво / С.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1999. – 167 с.
2. Українське народознавство: Навчальний посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 379 с.
3. <http://zashivaemcaj.ucoz.ua/forum/13-12-1>